

ФИЛОЗОФИЈА И ПОЕЗИЈА

*Желимир Вукашиновић, По-еџика њада,
Генеалоџија историје будућности,
Легенде, Чачак, 2006.*

Није случајно што говорим о књигама др Желимира Вукашиновића, о *По-еџици њада*, и *Генеалоџији историје будућности*, јер је и он недавно учествовао у разговору о једној мојој књизи¹. Али, најважнији разлог његовог и мог учешћа јесте то што смо у тим књигама покушали једну „поетизацију филозофије“, ја сам то тако назвао. Али, ја и нисам баш сигуран у ком смислу узети овај термин? Ја сам га овде узео у смислу књижевне стране филозофије, и тих различитих њених форми и жанрова, у којима се јавља. А то се изграђује, та спољашња страна филозофије, у свакој речи која се одабере. Сама сфера речи и језика као да је зато да би се градило најсавршеније и најлепше, да би се достигла унутрашња форма, - та сфера речи и језика је, између осталог, и због тога. А с тим су и књижевне форме филозофије, и то што сама „филозофија“ изграђује пробијајући се, тако би се могло рећи, из себе до своје форме. И имамо заиста богатство филозофске књижевности. Али, већ с тим осећамо и низ тешкоћа око термина „поетизација филозофије“. И могло би се рећи, да је филозофија била и на почетку, и пре себе, итд., и да је она сам почетак, и велики почетак, и ми сами, да смо и ми сами почели са филозофијом, или она с нама, али и све то друго, и ти први текстови, и ти који су их исписали и изговорили, први мудраци, песници и филозофи, као уосталом, и сви други, и каснији. Али, то је сада други и другачији проблем, и питање је да ли се и то може везивати за овај термин који сам употребио. Овде, наравно, избија у први план „филозофија“ и та питања о филозофији. И овде би можда, с овим питањима, био адекватнији термин „композиција филозофије“ којим је Желимир Вукашиновић означио обе своје књиге, то је

1 То су *Ромски есеји*, издање Друштво Ром „Саит Балић“, Ниш, 2005. године /напомена редакције/

то усмерење да се сагледа сама филозофија. Али, и код њега се то показује преко стиха и песме и те потраге за савршеним изразом и у филозофији помоћу речи и поезије. Код Сократа то нису писане речи и писани текст, који је исувише апстрактан, то је усмени говор, као што знамо, а с тим се, с том непосредном комуникацијом говорника, кад се, поред слушног „говора“, доноси у филозофију ти нови „елементи“, и тада она, у том непосредном разговору, постаје свакако приснија и ближа, и постаје само дешавање унутрашњег, које се непосредно изграђује.

А овде бих, имајући све то у виду, изнео и једну опаску о „поетизацији“ код Желимира Вукашиновића и онога што сам ја радио. Ж. Вукашиновић је у томе у претежној мери под утицајем немачке филозофске традиције и тог спекулативнијег језика, и имам утисак да је он и прибегао поезији и стиху због те високе спекулативности, мада филозофија и не постоји другачије у свом чистом облику него као спекулација и мишљење које иде само из себе и само себе води и контролише. Али, и она не може без језика и речи и тих књижевних форми у једном најширем смислу. И филозофија се „украшаљва“ овако или онако. Код мене је та поетизација више под утицајем француске традиције и тог таквог говора, мада је ту поетизацију врло тешко сврстати у некакве националне припадности, пре је то нешто што је посебно и карактеристично за сваког појединца.

Али, без обзира како је, после тих првих који су се унутра нашли, дошао је Аристотел који је издвојио теорију од других форми, а то је довршио Хегел својом чистом спекулацијом, и од тада је расцеп теорије и поезије и тај расцеп изгледа да је трајан. Али је и веза међу њима, тако да је теорија заправо поетика. И у том смислу је и настојање да се тај расцеп превлада, а то је, наравно, специфично код сваког песника или филозофа, и специфична су средства тог превладавања. А превладавање тога расцепа јесте то „враћање“ на сам почетак, и то враћање је кроз историју и, ако се упутимо кроз историју, онда ћемо наилазити на те велике филозофске форме, али ћемо једном наићи и на „почетак“, наиме на мит и на ту највећу продуктивну представу коју је човечанство икада имало, али и на мудрост, причу и песму и њихову сједињеност и то би био тај велики почетак.

И многи су се враћали том почетку, а међу њима и Хајдегер. Јер то што су урадили ти први, то је остало као узор за сва каснија савладавања тог Аристотеловог и Хегеловог расцепа између филозофије и поезије. И природно је да су се ти каснији враћали тим ранијим, да би се домогли те прве спонтаности и изворности и самог

почетка. А враћање том „почетку“ јесте враћање филозофије самој себи, а на један начин с тим је и удаљавање њено од тог „почетка“.

У једном смислу та унутрашњост и спонтанитет и изворност надвладавају и код Ничеа, Кјеркегора, Хајдегера, Камија и код Сартра, али и код великих руских писаца, и код Достојевског /кнез Мишкин, Иван Карамазов, Аљоша, старац Зосим/, код којих се достиже та јединствена форма, као и код ових других. А можда је због тога и превладало становиште у постмодерној да су „свет“ и „искуство“ творевина језика, а не мишљења“ /видети Н. Даковић, *Варалице*, стр. 6/, то је основни обрт у постфилозофији, од мишљења ка језику. А том становишту близак је и Желимир Вукашиновић, ако се има у виду та књижевна страна његових текстова. Али, тамо где се он у својим књигама пробија до изворности и тог јединственог, тамо се и открива „тајна“ и само то што је, могло би се рећи, у себи у својој савршености, и што је само изван наше жудње и узнемирености да то дорађујемо.

Овај млади песник - филозоф је у том нагнућу и у тој потрази за највишим и најдубљим. У његовим књигама је мешање и дискурзивног и инвенције и интуиције, „појма“ и „представе“, и у том смислу ови његови текстови садрже и то филозофско и то поетско. У овим двама његовим књигама су стихови и филозофеме, и овде имамо прожимање филозофије и поезије. Желимир Вукашиновић то чини не због артизма, већ са намером да се докучи сама филозофија, зато је и тај поднаслов у обе књиге „композиција филозофије“, истина у *По-ејшици њада* је извучен у поднаслов, а с тим је и то да се преко филозофије докучи и само недокучиво, које се једном осети, а онда се и не може одбацити, или заборавити, и то би било то што писци називају „проклетство писања“, а то проклетство је управо то наше проклетство, и онда се у потрази да се то недокучиво и неописиво опише и формулише, и у том смислу писање постаје сам „живот“, то је тај говор, који је стални говор, који се говори кад се и не говори, па је то и код Вукашиновића, тај говор који се чује и кад се не чује, и код њега су привучена „сва средства“, да би се живело и бивствовало.

И, наравно, теже је писање у једној сакупљености тих жанрова, од писања у неком чистом облику. Овде би било исувишно то разјашњавати.

Желимир Вукашиновић је у кругу идеја модерне и савремене филозофије /пре свега Ничеа, затим Хусерла, Хајдегера и Јасперса/, и наравно, старогрчке филозофије, Платона и Аристотела. Он је познавалац Хајдегерове филозофије и под утицајем је његовог

„битног мишљења“, али и старогрчких и савремених филозофа и песника који уједињују филозофију и поезију /Хелдерин, Рилке, Б. Миљковић/. Али, то спајање филозофије и поезије, то није само питање форме и жанра. С тим је и то што смо ми сами, са својом унутрашњошћу, то су романтичари називали „бол“, то је њихов „светски бол“. Код Кјеркегора имамо „страх и дрхтање“ и „очајање“ због смрти, и „болест на смрт“, и „смрт“ је код њега та наша духовна окосница /видети његову књигу *Болести на смрти*, та књига као да и није никад прочитана на прави начин, али изгледа да је пристигло време за њено читање/. А то „стајање“ пред смрћу, а не Кјеркегоров однос према Апсолутном, преузеће Хајдегер, код њега се поставља питање коначности као саме „тајне“. Хајдегер је помакао „биће“ према човеку. Код Хајдегера само биће је сам смисао, то је Парменидов став о идентитету мишљења и бића, који је Хајдегер обновио, а тим ставом, да је „биће“ сам смисао, одбацује се гносеологизам, у коме нема „човека“, а ни филозофије, која је сведена на логику. Хајдегер заснива филозофску антропологију и онтологију у којима као и у логици као централно стоји само сазнање, али „сазнање“ није само питање логике, већ је то и та основа за човека, и сам „човек“, и ми сами, и у том смислу сазнање има и онтолошки и антрополошки карактер, као то што води ка „себи“ и самом „човеку“. И у томе, само сазнање, и ми сами, као да смо у својој дубини само то питање о коначности, и крају, и ништавилу /Хајдегер је у највећој мери у питањима, а његово најпознатије питање гласи: „Зашто је уопште оно што бива, а није чак ништа?“ И то се наравно носи као то што је сама суштина. При томе се у Хајдегеровој феноменологији „смрти“ човек испоставља као „биће које је на путу ка смрти“, и по томе је јединствено биће, и једино биће, по томе што је на том путу, и то је зато што зна да је на томе путу. Ми смо конституисани као ти путници према смрти, и у том смо суочењу с њом од почетка, и свако стоји и најближе себи, и има моћ са собом, и има обзир према себи и према другим. И несумњиво је да је и ово „време смрти“ /како би рекао Ћосић/, то је 20. век и наше време у коме се располаже невиђеним средствима убијања и претње. Али се и у ранијим временима показивала та бруталност човека према човеку и евидентна је та бруталност у тим историјским догађањима, а с тим је и наше време и наш свет, и та изграђеност нашег света, која се заснива на „нама“ као коначним и на том принципу коначности и смрти и то је свет те бруталности и тих антагонизама и борбе за власт и доминацију једних над другима, а то је зато што смо „смртни“, и имамо „тело“, и једино „смрт“ има могућност оваквог света какав је овај наш свет.

Већ се у старој Грчкој постављало питање о томе да се нађе „правда“ и „правичност“ и то је, наравно, код Платона, и то питање реформе атинског полиса, јер је Сократ погубљен. Али, тај полис није реформисан. Али су то питање постављали и други, међу њима и комунисти, али тај режим је такође брутално срушен, и сада Америка води своју битку за доминацију у свету. А дилеме око „правде“ могу се наћи и код Хајдегера, то су та питања о аутентичној егзистенцији. Може ли се, и поред тога што смо „смртни“, успоставити етички принцип? Или су с тим и највеће стрепње: да ли је „коначност“ на самом домаку сазнања? Зар би се могло десити, да се домогнемо нечег другог, а не смрти, у наредном времену? Али, наравно, сви то осећамо, а с тим је и то питање коначности?

Може се још нешто рећи о Вукашиновићевим књигама, уз све ограде које имам у виду, јер свако, наравно, може имати своје тумачење ових књига, и уз једно дужно извињење колеги Вукашиновићу, што о њему и његовим књигама не говорим непосредније, јер је овде данас реч о његовим књигама. Али, с говорима као да је увек тако, говори се о много чему другом, а не о ономе о чему треба да се говори. Али, поред ових општих напомена, овом приликом желео бих да скренем пажњу на још нешто што је карактеристично за Вукашиновића, наиме код њега је постављена временска димензија, и зато је та његова „повученост“ унутра и ове две његове књиге су и конципирани и постављени у временском сагледавању „ствари“. А с том временском димензијом као да смо и сами ближе ономе што и Вукашиновић преферира у својој концепцији, а то је то приближавање самом бивству и самој егзистенцији и томе једном и јединственом, с којим све почиње и завршава.

Желео бих, поред другог, да скренем пажњу читалаца на термин „композиција филозофије“, - Вукашиновић је на унутрашњим насловним странама ових двеју књига, испод имена аутора, написао један наднаслов, који је и за једну и за другу књигу, а он гласи: „- композиција филозофије -“, а затим следе наслови обеју књига, што би, наравно, упућивало на то да је у једној и у другој књизи реч о композицији филозофије, без обзира на различите „теме“ о којима се говори у овим књигама. Али та „композиција филозофије“ није то што је „историја филозофије“, као та спољашња форма, већ се „филозофија“ поставља као то суштинско самог постојања, као то што смо ми сами, као тај унутрашњи спонтанитет који се непрекидно одржава и обнавља и мења и као сама та унутрашњост, која се и не може објаснити, премда се непрекидно објашњава. Дакле, „композиција филозофије“ код овог младог филозофа је то што је

сам тај „духовни живот“ и као тај духовно мисаони спонтанитет и то онда може имати те различите форме, као што је то што је тај „мисаони дискурс“, и сама „теорија“, или пак „песма“, или „прича“, итд., и то је основно усмерење и на томе су изграђене, чини ми се обе ове књиге.

Има још једна „особеност“, на коју бих скренуо пажњу, а на коју упућује ове две књиге овом оваквом својом постављеношћу и тим својим међуодносом, наиме, оне су заједно, и оне су постављене као једна књига, и при томе није значајно то да ли претходе једна другој, јер и не претходе једна другој, и управо зато што не претходе једна другој, оне су и повезане међу собом, и ова оваква њихова постављеност упућује на унутрашње и само унутрашње и ту најсветлију духовну нит, - али, при томе би се морало имати у виду и то да су ове две књиге написане у најстрожим стиховима, или су у највећој мери или пак у претежној мери написане у стиховима, а филозофски текстови у њима су високе спекулације, - али и нема ништа друго у њима сем те поетско филозофске форме и то је тај напор ауторов да се изгради и постави само унутрашње и то с чим се почиње, - ове две књиге су саме као то извођење, и то духовно извођење, и самопроизвођење, и то што би онда желело само себе да појми и да докучи, и онда је због тога то дешавање и то излагање у најдаље да би се осмотрило само то што је са нама, и само духовно дешавање.

У *По-еиџица пага*, композиција филозофије, моје последње дело, поред *Упућине ријечи* и *Ајолонског помрачења* /песма у најстрожој форми/ имамо три „у - чина“. У првом, који је назван *Мишљење ијевања Ајолонско помрачење*, одмах на почетку се каже: „Пјевање ме осмисли, мисао запјева... примаче ме, удаљеног, Судбини: затекох се у свијету. Живо замириса Смрт - и смисао.“ Ови ставови су најближи Ничеовом и Хајдегеровом поимању самог човека и живота, то је код Ничеа дионизијски живот, то јединство свих снага, насупрот аполонском реду и поретку и разуму које је надвладало дионизијско. Код Хајдегера је такође та окренутост свету и смрти, та баченост у свет и то човеково постојање у свету и, наравно, нема нас без света, и без смрти. Али с тим је онда и само постојање и то јединствено и једино наше постојање. У другом „У - чину - Прелудиј у композицији/нирању филозофије: По-еиџика вјечног Враћања: Ничеово ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛНО иишање“ да се закључити да се овде излаже Ничеова филозофија вечног враћања истог. У трећем „У - чину“ аутор излаже своја схватања о знању, о језику, о поезији, о филозофији и метафизици, о националном питању, о политици, националном и историји, о миту и историји, о филозофији, о слобо-

ди, о удесу, истини и добру. Ја бих читаоцима свакако препоручио овај трећи у - чин, као најближи овом што се данас дешава у свету. Затим следе *Инштермецо* где се налазе поглавља *Усјењење* и *Сусрећање*, и затим следи *Хистиерион - Ероџика смртноносности - *Поетика пада у дванаести Појава**, то су песме.

У другој књизи *Генеалогџија историје будућности* су „постамени“; како аутор каже „моме последњем делу“ и наравно та генеалогџија будућности већ је исписана и ништа се у будућности неће десити што се већ није десило у прошлости. Али се ипак опстајава.